

RAZUMEVANJE IN ODZIVANJE NA PROBLEMATIKO OTROK S TEŽAVAMI V SOCIALNI INTEGRACIJI – PREDLOG ZA SISTEMATSKO UREDITEV PODROČJA

99

UNDERSTANDING AND RESPONDING TO PROBLEMS OF
CHILDREN WITH SOCIAL INTEGRATION DIFFICULTIES – A
PROPOSAL FOR A SYSTEMATIC REGULATION OF THE FIELD

Olga Poljšak Škraban, *dr. soc. ped.*

Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana
olga.poljsak-skraban@guest.arnes.si

Tokratna tematska številka revije se odziva na aktualno dogajanje na področju urejanja zakonodaje v zvezi z usmerjanjem otrok s posebnimi potrebami. Osredotoča se na usmerjanje otrok s čustvenimi in vedenjskimi težavami/motnjami oz. na otroke s težavami v socialni integraciji, kakor jih socialnopedagoška stroka raje širše poimenuje. S problematiko se ukvarjajo sodelavci oddelka že dalj časa, eden zadnjih raziskovalnih rezultatov pa je knjiga, ki jo je uredila Alenka Kobolt z naslovom *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi* ter je bila izdana v zbirki *Socialnopedagoške teme* v preteklem letu. Recenzija te knjige avtorja Bojana Dekleve predstavlja zadnji prispevek v pričujoči številki. Dekleva v recenziji izpostavi razkorak med ocenami učiteljev in stroke o pojavnosti tovrstnih težav ter porastom vedenjske motečnosti učencev in dijakov v šolah na eni ter deležu učencev/dijakov, ki so v praksi usmerjeni v skupino otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (med vsemi usmerjenimi je delež te skupine le okoli 0,6 %). Dekleva ugotavlja tudi, da v prihodnosti to dejstvo narekuje spremembe tako v usmerjanju kot pri delu z učenci in tudi potrebo po intenziviranju izobraževanja pedagoških delavcev o tej tematiki.

Prepričana sem, da bo razmišljanje avtorjev člankov te številke prispevalo tudi k temu cilju. Članki vsi po vrsti nadaljujejo pot, ki je zastavljena že v omenjeni knjigi, saj utemeljujejo interakcijsko naravo nastajanja čustvenih in vedenjskih težav ter odzivov nanje. To pomeni, da poudarjajo celostno in sistemsko razumevanje ter odzivanje na čustvene, vedenjske in socialnointegracijske probleme, težave in motnje. Tematsko so precej raznovrstni. Prvi opozori na družbeni in strukturni okvir, v katerem se težave/motnje družbeno označujejo in s tem konstruirajo, dva prispevka se nanašata predvsem na analizo dejavnikov, ki izvirajo iz posameznika in neposrednega okolja ter odzive nanje, eden pa odlikava izkušnje tistih, ki odločajo o umestitvi v skupino in s tem posredno o oblikah pomoči otroku.

Prvi članek Špele Razpotnik z naslovom *Družbeni kontekst kategorije „čustvene in vedenjske motnje“* umesti razumevanje motečega vedenja v širši družbeni kontekst. Poudari pomen stroke socialne pedagogike in njej sorodnih strok, ki s svojimi razmisleki konstruirajo oz. sodelujejo pri konstrukciji diskurzov o tem področju. Avtorica izpostavi razkorak med osredotočenjem na individualne probleme na eni strani in usmeritvijo v korenite družbene spremembe s ciljem manjšanja neenakosti ter večanja blagostanja zapostavljenih družbenih skupin in odgovornosti skupnosti za večjo družbeno pravičnost na drugi. Kritično analizira družbenoekonomsko pogojenost položaja posameznikov znotraj vzgojno-izobraževalnih sistemov in ugotavlja, da je nujno mikrointerakcije v vzgojno-izobraževalnem prostoru ter zunaj njega povezati s socialno, ekonomsko in politično umeščenostjo le-teh, pri čemer podobno kot pozneje Alenka Kobolt poudari vlogo soustvarjanja pomenov v vzgojnih in izobraževalnih procesih skupaj z mladostniki in njihovimi družinami.

Tomaž Vec v prispevku z naslovom *Moteče vedenje: ozadja in osnovni dejavniki, ki nanj vplivajo* predstavi zgodovino razumevanja in poimenovanja težav/motenj ter izčrpno pojasni kompleksnost izvorov motečega vedenja prek modela SIVI. V modelu integrira različna spoznanja o dejavnikih, ki vplivajo na moteče vedenje, ga vzdržujejo v določenem socialnem in situacijskem kontekstu ter hkrati daje smernice za delovanje. Osredotoči se na štiri področja: skupino (S), posameznika (individuum – I), vodenje (V) in institucijo (I), ki lahko vsako zase, najpogosteje pa povezano in v kompleksno prepleteno celoto delujejo bodisi kot ogrožajoči bodisi kot varovalni dejavniki razvoja motečega vedenja. Avtor opozori na kontinuum čustvenih, vedenjskih in socialnih težav ter poudari pomen preventivnega delovanja, ki naj upošteva omenjene prepletene delujoče dejavnike.

Tudi Alenka Kobolt v članku *Razumevanje in odzivanje na čustvene in vedenjske težave* poudari pomen konteksta odraščanja in povezanost različnih dejavnikov, ki sodelujejo v oblikovanju izstopajočega čustvovanja in vedenja, ki jih podrobno pojasni. Izpostavi omejenost klasifikacij čustvenih in vedenjskih motenj ter poudari pomen systemskega pogleda na razumevanje odstopanj v emocionalnem in vedenjskem odzivanju v šolskem prostoru. Za učinkovitejšo pomoč in delo z otroki, ki izstopajo v čustvenih in vedenjskih odzivih, poudari pomen odnosa oziroma soustvarjanje odnosov v šolskem kontekstu. Opredeli pomen interdisciplinarne pomoči, skozi katero bodo pedagoški in strokovni delavci sposobni udeležati fleksibilne oblike podpore in se odzvati na ključne potrebe mladih.

V članku z naslovom *Člani komisij o doseganju usmerjanju otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami* predstavljata avtorici Vesna Hladnik in Alenka Kobolt rezultate empirične, kvalitativno zastavljene analize izkušenj in pogledov različnih strokovnjakinj na do zdaj uveljavljene postopke usmerjanja otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Poudarita temeljne pomanjkljivosti sistema in podata nekaj konkretnih predlogov za dopolnitev dela komisij za usmerjanje. Med drugim ugotavljata, da so obstoječi kriteriji za usmerjanje otrok v skupino čustvene in vedenjske motnje slabo zasnovani, zaradi česar tej skupini otrok ni zagotovljena niti pravočasna niti primerna pomoč. Predlagata vrsto sprememb in dopolnitev prakse usmerjanja ter dela komisij, poudarita pa tudi potrebe po pravočasnem in ustreznem pristopu k problemu že takoj ob prvih pojavih motečega vedenja v šoli ter potrebo po obogatitvi dela v šolah z razvojem inkluzivne šolske klime in uvajanja novih oblik podpore brez usmerjanja.

Vsi avtorji poudarjajo pomen pravočasnega spoprijemanja z motečim vedenjem v šoli (in po potrebi že v vrtcu). Za učinkovito spoprijemanje z motečim vedenjem je treba oblikovati kriterije kontinuuma čustvenih, vedenjskih in socialnih težav ter skladno s potrebami otroka oz. mladostnika kontekstualno načrtovati fleksibilne oblike pomoči in v evalvacijo doseženega vključiti vse soudeležene. Tako vsi prispevki podpirajo navedbo, zapisano v dokumentu področne skupine, ki se nanaša na rešitve v zvezi z otroki s posebnimi potrebami v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011¹ da „kot drugi otroci s težavami pri učenju tudi otroci s čustvenimi in vedenjskimi težavami že pred usmeritvijo potrebujejo ustrezno podporo in pomoč v vrtcu oziroma šoli, saj bi pravočasna strokovna pomoč učiteljev in šolske svetovalne službe pri nekaterih učencih lahko odpravila njihove težave

¹ Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011, <http://www.belaknjiga2011.si/>, pridobljeno s svetovnega spleta 20. 4. 2011.

*in usmeritev (v skupino otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami) morda ne bi bila potrebna*². Takšno pomoč naj bi zagotovila šola na osnovi novih konceptualnih podlag in dopolnitev obstoječih podzakonskih aktov. Menimo, da bi bilo nujno vnesti v 11. člen Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o osnovni šoli³, ki se nanaša na izobraževanje učencev s posebnimi potrebami dopolnitev, da se kot učence s posebnimi potrebami poleg učencev z učnimi težavami opredelijo po tem zakonu tudi učenci s čustvenimi in vedenjskimi težavami. Učencem s čustvenimi in vedenjskimi težavami Zakon o Osnovni šoli namreč le v tem primeru omogoča pravočasno vključitev v različne oblike individualne in skupinske pomoči.

Upamo, da bo tematska številka, ki je pred nami, prispevala k uveljavitvi sodobnejšega in učinkovitejšega spoprijemanja s problemi otrok s težavami v socialni integraciji.

² Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, <http://www.belaknjiga2011.si/pdf/resitve%20pss%20za%20osebe%20s%20posebnimi%20potrebami.pdf>, pridobljeno s svetovnega spleta 20. 4. 2011.

³ http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/zakonodaja/pdf/OS/Zakon_o_osnovni_soli_24_3_11.pdf, pridobljeno s svetovnega spleta 20. 4. 2011.